

Monumentenzorg en archeologie

in Gouda

Nieuwe welstandsrichtlijnen, de zorg voor de binnenstad nader ingevuld

Door de Welstandscommissie zijn onlangs, in overleg met de Monumentencommissie, richtlijnen opgesteld voor de beoordeling van alle dak-

kapellen, monumenten, puin, reclames, rolluiken en schotelantennes. Deze nieuwsbrief over Monumentenzorg en Archeologie belicht vooral het hanteren van deze richtlijnen in het beschermde stadsgezicht.

Waarom nieuwe richtlijnen?

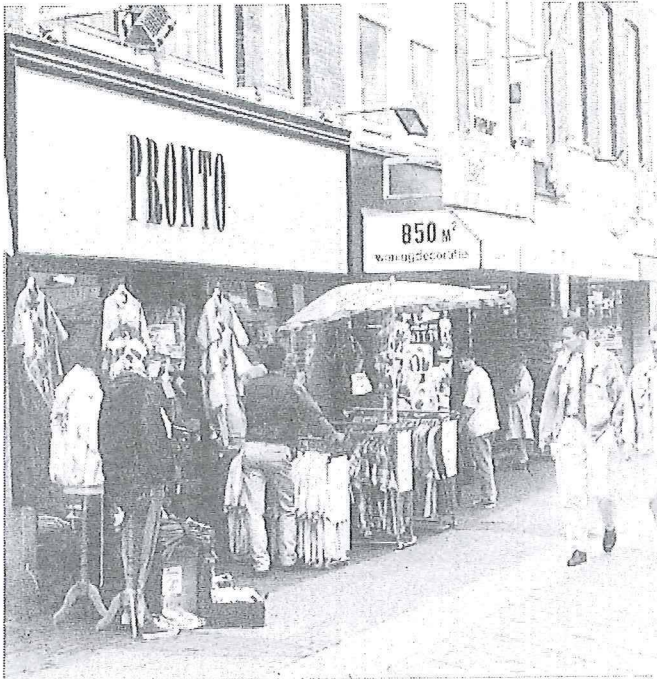
In het beschermde stadsgezicht, het gebied binnen en langs de singels, is het van het grootste belang dat zorgvuldig wordt omgegaan met het bouwen en verbouwen van panden en het aanbrengen van reclames en rolluiken. Daarom heeft Gouda eind 1993 een actief handhavingsbeleid opgezet. Vanuit dat handhavingsbeleid ontstond al snel behoefte aan zo concreet mogelijke richtlijnen. Temeer omdat in een bezwaar- en beroepscommissie het argument "het plan voldoet niet aan redelijke eisen van welstand" steeds minder stand bleek te houden. Gelukkig bood de nieuwe Bouwverordening de mogelijkheid om voor de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving, beleid te formuleren dat (mits door de gemeenteraad vastgesteld) als een toetsingskader bij de beoordeling van plannen zou kunnen dienen. De gemeenteraad heeft de door de welstandscommissie ontwikkelde richtlijnen inmiddels vastgesteld en daarbij opgemerkt dat ze voor de hele stad zullen gelden. Vooral in het beschermde stadsgezicht zullen afwijkingen van deze richtlijnen in principe niet worden toegestaan.

De belangrijkste richtlijnen nader bekeken

Wandelend door het Goudse winkelgebied zoals de Markt en de eromheen gelegen winkelstraten, zien we veel panden waarbij de oorspronkelijke gevelstructuur op de begane grond totaal is verdwenen. De gevels zijn vaak horizontaal in tweeën gedeeld door luifels en opzichtige reclames en het verband tussen onder- en bovengevel is geheel

"in den olifant"; voorbeeld van een smaakvolle vormgeving en kleurstelling met ingetogen reclame.

de overmatige hoeveelheid reclame en de afmetingen van de luifels verstoren het gevelbeeld.

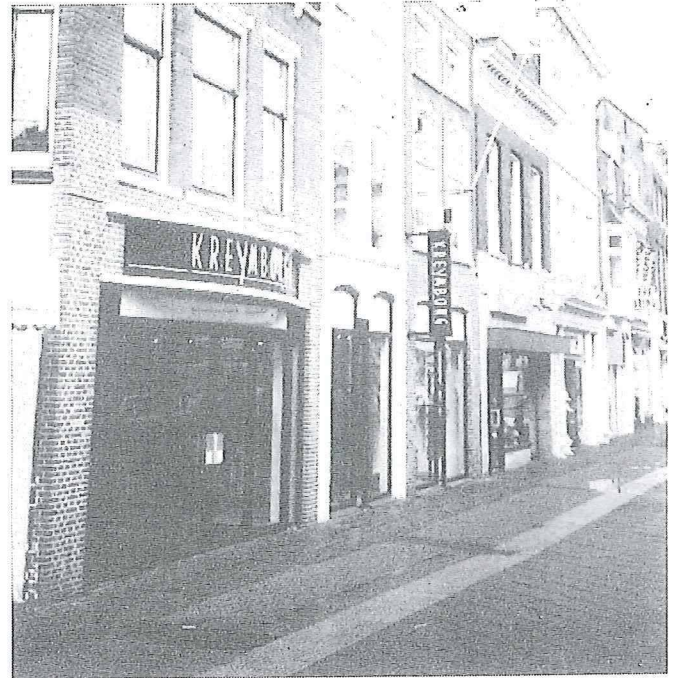
zoek. De "richtlijnen voor puin" zijn er op gericht deze breuk te herstellen en het totale gevelbeeld te verbeteren.

Door de grote hoeveelheid reclame wordt het zicht op de historisch waardevolle gevels vaak ontnomen. De "richtlijnen voor reclame" moeten in de eerste plaats de hoeveelheid gaan beperken, waarbij door het vrijgeven van de winkelruiten een tendens kan ontstaan om de reclame op die plek te concentreren. Maar ook de matige ontwerpen, het niet passende materiaalgebruik en de vaak agressieve kleuren zullen moeten worden aangepakt.

Het gebruik van rolluiken heeft een en ander nog eens in negatieve zin versterkt. De "richtlijnen voor rolluiken" moeten dan ook het aanbrengen van ontsierende rolluiken voorkomen en het gebruik van open rolluiken aan de binnenzijde of, nog beter, het aanbrengen van inbraakwerende beglazing stimuleren.

Gouda beseft dat zij in het verleden, zowel door het ontbreken van concrete richtlijnen als door het onvoldoende handhaven, zelf heeft meegewerkt aan het ontstaan van het huidige beeld. Maar het gemeentebestuur is er veel aan gelegen om dat negatieve beeld om te buigen naar een positieve uitstraling. Wat betreft de hoeveelheid reclame terug te dringen staat Gouda overigens niet alleen. Steden als Amsterdam, Maastricht en Den Haag zijn ons hierin reeds voorgegaan.

Het handhavingsbeleid in Gouda wordt politiek breed gesteund. Daardoor is een klimaat ontstaan waarbij het consequent toepassen van dat instrument mogelijk blijkt. Duidelijk moet zijn dat

de fraai herstelde gevel van Kleiweg 75-81 waarbij de onderneming met weinig reclame goed in het oog springt terwijl de historische gevel als geheel tot zijn recht komt.

handhaving door het letterlijk toepassen van bestuursdwang (uitvoering van gemeentewege of het opleggen van een dwangsom) een uiterst middel is. Het bestuur schroomt echter niet meer om dit middel daadwerkelijk in te zetten, al wil ze bij voorkeur in onderling overleg tot acceptabele oplossingen komen. Daarom ziet zij het liefst dat de betreffende medewerkers van de afdelingen Bouwen en Woningtoezicht en Stadsvernieuwing, Volkshuisvesting en Monumentenzorg in een zo vroeg mogelijk stadium bij bouwactiviteiten worden betrokken. Tot nu toe gebeurt dat nog vaak te laat waardoor de particulier al bepaalde kosten heeft gemaakt voordat duidelijk is of zijn plannen wel realiseerbaar zijn.

Tenslotte

Een goede voorlichting naar bouwers, burgers, ondernemers, architecten en aannemers is een absolute noodzaak. Zaken als het gemeentelijk beleid, de richtlijnen en de spelregels met betrekking tot het aanvragen van de noodzakelijke vergunningen moeten immers bij elke indiener van een bouwplan bekend zijn.

Alleen op die manier wordt voor iedereen duidelijk dat je in Gouda niet meer zomaar je gang kunt gaan, maar dat met de gebouwde omgeving zorgvuldig moet worden omgegaan en dat de gemeente daar ook alles aan zal doen.

Gelukkig kunnen we dit verhaal positief besluiten. De gewenste verandering van het stadsbeeld wordt op een aantal plaatsen zichtbaar.

Langzamerhand wordt duidelijk dat het ook anders kan. Dat winkels, die naar de eisen van deze tijd zijn ingericht, maar daarnaast een verantwoorde samenhang met de rest van het pand en

respect voor de geschiedenis tonen, een zodanige uitstraling kunnen hebben dat én het economisch belang van de ondernemer én het historische belang zijn gewaarborgd. Het beste bewijs daarvoor vormt het feit dat steeds meer ondernemers voor die nieuwe lijn kiezen en dat de reacties van bezoekers aan Gouda steeds enthousiaster worden. Steeds vaker ervaren zij een straatbeeld waarin de herkenbaarheid van ondernemers en de aanwezigheid van mooie panden hand in hand leiden tot een aantrekkelijke en positieve uitstraling. En Gouda verdient die uitstraling !!

Twee bijzondere opgravingen in 1994 Vest 160-162

Nabij molen de Rode Leeuw staan de panden Vest 160 en 162. Deze panden zijn nog niet zo lang geleden op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst en zullen worden gerestaureerd. De eigenaren bleken bereid de start van de bouwwerkzaamheden op te schorten om archeologisch onderzoek mogelijk te maken. Hierdoor kon op een bijzonder interessante plaats onderzoek worden gedaan. De plaats is zo interessant omdat voor de achtergevels van de panden de oude stadsmuur is gebruikt. Ondergronds bleken zich tevens nog de funderingen van de muur en een steunbeer te bevinden. Het steenformaat duidde op een in de zeventiende eeuw gebouwd of gerepareerd gedeelte. In de panden, dicht tegen de stadsmuur, werd

de panden Vest 160-162 die na archeologisch onderzoek zullen worden gerestaureerd.

een verrassende vondst gedaan van twee tegen elkaar gelegen, ronde funderingen, waarvan er één bestaat uit een ringmuur met een dikte van 40 cm en de ander uit massief metselwerk. Naar het steenformaat te oordelen moeten de funderingen in de zeventiende eeuw kort na elkaar zijn aangelegd en bij constructies horen, die tegelijkertijd dienst hebben gedaan. Er is druk gespeculeerd over de functie van de objecten, die eens op deze ronde funderingen hebben gestaan. Ging het om molens, kleine torens, kranen of ovens?

Vergelijking met vondsten elders in het land alsmede archiefonderzoek kunnen wellicht uitwijzen wat hier werkelijk moet hebben gestaan. Het is wel waarschijnlijk dat de ronde funderingen te maken hebben met één van de bedrijfsmatige activiteiten, die men vroeger vaak dicht bij de stadsmuur kon aantreffen.

Op de funderingen lag overigens een dikke laag van gemalen pijpenpotten. Dat zijn potten waarin de bekende Goudse pijpen in de ovens van pijpenmakers of pottenbakkers werden gebakken. Afval van pijpenmakers treft men regelmatig in de Goudse binnenstad aan. Soms, zoals hier aan de Vest, is het afval gebruikt om de grond te verbeteren en zo een goede basis voor een vloer te krijgen. Door de achtergebleven resten van pijpen te bestuderen kan vaak nog worden achterhaald van welke pijpenmaker het afval afkomstig is.

Westhaven 65

Het pand Westhaven 65 is lange tijd in gebruik geweest bij de Zeilmakerij Endenburg. Voor dit imposante pand met zijn laat-gotische voorgevel en prachtige zeventiende-eeuwse beschilderde plafond, wordt door de huidige eigenaar een restauratieplan voorbereid. Om tot een goed plan te kunnen komen is besloten om voorafgaand aan de werkzaamheden een bouwhistorisch onderzoek te laten uitvoeren. Bij dit soort onderzoek wordt de constructie nauwgezet op sporen uit het verleden onderzocht om zo de ontwikkeling van een bouwwerk te kunnen reconstrueren. Het pand vertelt zo eigenlijk zijn eigen geschiedenis. Het onderhavige onderzoek werd uitgevoerd door de Leidse bouwhistoricus Jan Dröge. De eigenaar van het pand gaf bovendien de Archeologische Vereniging Gouda toestemming om, in aanvulling op het bouwhistorisch onderzoek, een opgraving uit te voeren.

Met het archeologische onderzoek werd gestart bij de zeventiende-eeuwse haard in het achterste gedeelte van het pand. Daarbij werd een ingegraven gietijzeren haardpot aangetroffen. In dergelijke haardpotten bewaarde men 's nachts nasmeulende houtresten om te voorkomen dat het vuur zich verspreidde en brand ontstond. De pot is, zeer toepasselijk, versierd met een zon waar de vlammen van afslaan. Tevens werd de ingang van een keldergewelf blootgelegd. Dit betreft waarschijnlijk een waterkelder.

Een zeer bijzondere vondst was het houten zwaard (of sabel) met een ijzeren gevest ter bescherming van de hand van de gebruiker. Op het eerste gezicht lijkt het kinderspeelgoed, maar omdat het voorwerp voor speelgoed eigenlijk te groot en te zwaar is en het gevest met veel zorg is gemaakt, zal het in dit geval eerder gaan om een oefenzwaard waarmee men zich de vechtkunst eigen

de gietijzeren haardpot en het houten zwaard die bij de opgraving aan de Westhaven 65 werden gevonden.

kon maken. De kans op verwondingen was bij het gebruik van houten wapens natuurlijk veel kleiner dan bij het gebruik van ijzeren wapens. Op grote diepte, circa drie meter beneden het straatniveau, werden enkele oude vondsten gedaan waaronder fragmenten van veertiende-eeuwse vorsten die gebruikt werden om stenen daktegels mee af te dekken. Dit duidt op een zekere welstand omdat het aanbrengen van een stenen dakbedekking een kostbare aangelegenheid moet zijn geweest. In die periode werd als dakbedekking hoofdzakelijk gebruik gemaakt van natuurlijke materialen zoals stro.

Ook werden etensresten aangetroffen waaronder opvallend veel resten van vissen. Zij zullen ons na determinatie iets vertellen over het voedselpakket van de vroegere bewoners van het huis. Bij het zeven van fijn materiaal werd tevens een koperen mantelspeld aangetroffen, waarschijnlijk daterend uit de vijftiende eeuw. Dit type was al uit andere steden zoals Amsterdam bekend, maar werd nog niet eerder in Gouda aangetroffen. Tenslotte stuitte men op resten van muren, straatjes en

vloeren. Het oudste metselwerk dat werd opgegraven, dateert uit de veertiende eeuw.

Na de voltooiing en uitwerking van het bouwhistorisch en archeologisch onderzoek zullen de puzzelstukjes van het verleden in elkaar worden geschoven en zal een belangrijk deel van de geschiedenis van het pand kunnen worden geschreven.

Korte berichten

- Exemplaren van boven besproken nieuwe Welstandsrichtlijnen zijn gratis verkrijgbaar bij de afdeling Bouw- en Woningtoezicht, inspecteur beschermd stadsgezicht Paul Storm, telefoon 01820 - 88271.
- Informatie over monumenten en het toepassen van inbraakwerende beglazing is verkrijgbaar bij de afdeling Stadsvernieuwing, Volkshuisvesting en Monumentenzorg, coördinator restauratiezaken Peter Oskam, telefoon 01820 - 88258.
- 18 mei 1995 zal een themanummer van het landelijke blad "Monumenten" worden gepresenteerd. Dat nummer is geheel aan Gouda gewijd en door de diverse auteurs wordt ingegaan op het monumentenbeleid, de geschiedenis van de stad, een aantal restauratieprojecten en enkele bijzondere projecten zoals Gouda Havenstad en Van Mallegat tot Hanepraai.
- De Rijksdienst voor de Monumentenzorg werkt op dit moment aan een Geïllustreerde Beschrijving van de stad Gouda. Ook hierbij zijn diverse (deels Goudse) auteurs betrokken. Het wetenschappelijk opgezette boekwerk zal in 1997 het licht moeten zien.

Colofon

De nieuwsbrief is een uitgave van de gemeente Gouda, sector Stadsontwikkeling, afdeling Stadsvernieuwing/Volkshuisvesting/Monumentenzorg (SVM)

redactie en layout:

afdeling SVM (Ans van den Berg-Vermeij, Bianca van den Berg)

teksten:

afdeling Bouw- en Woningtoezicht (Ruud Booms) en SVM (Dick Visse);
Archeologische Vereniging Golda. (Frans van Hintum en Chris Akkerman)

foto's:

gemeente Gouda

vormgeving en drukwerk:

afdeling Tekstverwerking en Reprografie,
gemeente Gouda